

שם במקום ארזים

ובניהם אברהם גינצלה, מי שהיה עורך "התור" ואח"כ ב"ב "מהזיקי הדח" בין הבאים היה גם כתב "הצפירה" זקרקוב, החסיד ישראל קראסוצקי. פוקס אירגן את התאחדות "שפת אמת". בין העורך פוקס לבין סגנו, בדר, בעל הזכרונות, פרצו ניגודים. פוקס היה חרד וברד — משכיל. זקרקוב חי אז הסיפר ראובן אשר ברויט, שעמד רחוק מהחוזים. בברויטס נתקיים "אין נביא בעירו" ובי יחוד שהיה לו הרגיל לשים בכוס עינו, דבר שהיה ניכר אף ברשות הרבים. בשל כך, לא הוסיף ברויטס כבוד למשכילים. לעומת זאת היה מכובד פוקס בשל אדיקותו. היתה זאת אדיקות חיצונית בלבד, במערכת היה פוקס יושב לכשכיפה על ראשו. ועל כל אלה דיבר עברית בהברה ליטאית, דבר שנשא חן בעיני הגליצאים. הסכסוך בין פוקס לברד פרץ בשל שאלת השפה. בדר דרש חידושי לשון. ופוקס הכיר אך ורק בעברית תנכ"ית. בתור דוגמה: פוקס לא גרס את המלה "ספרות" מאחר ואין לפגשה בתנ"ך ובמ" קומה גרס "ספרה" התנכ"ית.

זקרקוב היהודית נמצאה תחת השפעת ויהלם פלדמן, המבקר הפולני המפורסם לעתיד לבוא. פלדמן היה מתבולל פולני קיצוני. התנגד לכל שאיפה יהודית לאר מית ומנע מאת התאחדות הסטודנטים הלאומית תמיכה מהקופה, שהוא היה מפקחה. בקרב הנוער היהודי החלו לפי עום רוחות לאומיים. בהוצאת אגודת "ציון" שבלבוב הופיעה בפולנית חוברת תחת הכותרת: "מה צריכה להיות תכנית הנוער היהודי?" בדר רצה לכתוב על חברה זו ב"המגיד". אבל פוקס התנגד לכך, מהוך טענה, שהדבר עלול אך ורק להרגיז את הגויים. פוקס צידד בישוב הארץ, אבל התנגד להטפת לאומיות יהודית בגלות.

בינתיים ופוקס לא יכול לעמוד בהתחייבויותיו הכספיות ביחס לאלמנה דוד גורדון ולכן החליף את השם "המגיד" בשם "המגיד החדש", ללא שזהו כתב עת חדש לגמרי. לכך התנגד בדר. אבל בדין תורה שהחקיים זכה פוקס. בינו לבינו החל משה אורנשטיין להוציא את "השחר החדש" בתור המשך ל"השחר" מבלי לבקש רשות מאלמנת פרץ סמור לזכרון. "המגיד" היה הבתביעת הראשון העברי בגליציה שהיה משלם שכר סופרים לטובי סופריו והם: ראובן אשר ברויטס, ראובן ברייניץ, יהודה ליב לאנדו (הרב הראשי ביוהאנסבורג לעתיד לבוא) ויוסף קלוזנר. באותם הימים צריך היה כל כתב עת המופיע באוסטריה, להשליש לאוצר המדינה דמי ערבון בסכום של שלשת אלפי זהובים. ועל כל גליון היה מוטל מס של הלר אחד. ל"המגיד" לא היה סכום זה ולכן היה מופיע בחילופי שנות "סירוגין": "המגיד החדש", "המגיד לישראל" וחוזר חלילה. אבל עמדו לו לפוקס חובבי השפה והוא השיג כסף לצרכי הערבון ולצרכי הוצאת העיתון. נשא אלמנה עשירה מטופלת בבנים ובנות. "המגיד" בעריכת פוקס החזיק בי ישר בדר עזבו ונסע ללבוב על מנת להיות מורה לעברית. פוקס וברד רבו ביניהם. ולאחר שפוקס נשא את האלמנה, חיבר בדר שיר ל"כבודו" ברוח הפסוק השני מ"שיר השירים"....

בעל הזכרונות, גרשם בדר, היה בראשית שנות ה-90 מורה בלבוב. ההורים רצו, שהוא יפיץ פולנית בזכות "בזית" עברי. בלבוב היתה קיימת התאחדות "ציון". חברה היו סטודנטים אחדים, העורך כידן לעתיד לבוא. אבל היו גם "עמך": סוחר קמח אחד, צייר שלטים, מורה לעברית, עוזר בחנות, פנקסנים. בין חברי "ציון" היה גם הד"ר ליורי, יצחק פלד, מחבר השיר "שם במקום ארזים". זמן רב התחרה שיר זה בתור ההימנון הלאומי עם "התקווה". ד"ר פלד כתב את השיר בגרמנית, תחת רושם "שני הגרנדרים" להינה. במקור הגרמני ראה השיר הזה אור ב"זלבסאמנסיפציון" של ד"ר נתן בירנבוים. אח"כ תורגם השיר לאידיש ולעברית. המתרגם לעברית היה נח רוזנבלום. חזן אחד מברסלוי באפריל 1922. משחר נעוריו היה ציוני. אבל לאחר והציונות נהפכה להנועת עם, עמד פלד מן הצד. היה זה אדם פשוט, אבל בעל גשמה פיוטית. הוא היה עו"ד בלבוב וימיו עברו עליו במשפטים של מה בכך. וכל ימיו פיקפק בשל השאלה: האם ישראל הוא עם או דת בלבד? התאחדות "ציון" פירכמה שתי חוברות של פלד. החוברות היו באידיש ובהן מסופר על יהודי עני. הנימה של החובי רות היא סוציאליסטית. פלד סיפר לגרשם בדר, שהוא חיבר את השיר "שם במקום ארזים" תחת רושם מעשה שהיה. הוא ועוד שלשה סטודנטים נוצרים עמדו במבחן ידיעותיו של פלד היו גדולות מאלו של חבריו. ברם, הבוחנים השתדלו להכשילו והציגו לו ציונים נמוכים מאלה של חבריו והכל בשל היותו יהודי.

גסיסת "המגיד"

דוד גורדון, עורך כתביהעת "המגיד", שהופיע בליק אשר בפרוסיה המזרחית, מת בשנת 1886 "בעירום וחוסר כל". עסקנים אחדים החליטו לעזור לאלמנה, בכדי שתוכל להמשיך בהוצאת "המגיד" עד כדי פרנסת האלמנה והיתומים של דוד גורדון, — בן ושלוש בנות. לפי התכנית צריך היה הבן להיות העורך ברם, הוא לא ידע אות כהלכתה והאלמנה הוכרחה לפנות לעזרתם של עורכים אחים. וכך ניהלה את "המגיד" עד 1900. לכשהעורך לא רצה לערוך, המדפיס לי הדפיס והסדרים לסדר האלמנה מסרה את ענין העריכה לשני האחים הסופרים יצחק שלמה ויעקב שמואל פוקס. הם העבירו את "המגיד" מליק הגידחת לברלין הביירה. שנה אחת הם ערכו את "המגיד" ולא יסופו. ואז פירסמה אלמנת דוד גורדון מודעה ב"המליץ" על חיפוש עורך ל"המגיד". גרשם בדר הצעיר נטל על עצמו את המכשלה והתחייב לשלם לאלמנה 500 מרק לשנה. בעצם היא לא מסרה דבר של ממש. היא מסרה שם של כתביעת מט ליפול, רשימת חותמים מרוסיה בעיקר ורשימה של נדבנים מאנגליה ודרום אפריקה, שהם בעצמם לא היו גזקיים לעברית, אבל הם תמכו בכתב העת הזה. בראותם בו אמצעי להשכיל את יהודי רוסיה. לעזרת בדר בא המדפיס הידוע בקרקוב יוסף פישר. הוא נתן אשר ראי לשלושה חדשים לצרכי גיר ודמי הדפסה. תחת לחץ פישר ניכנס לעריכה גם יעקב שמואל פוקס. פוקס וברד אירגנו בקרקוב איהוד של דוברי עברית, בדר הביא עמו חבר של צעירים משכילים